

A magyar pártfogás története

HOLLÓSVÖLGYI Máté¹

A magyar pártfogás története a 18. század végéig nyúlik vissza. Már ekkor megfogalmazódott a magyar börtönök emberibbé tétele. A rabsegélyezésről először a Csemegi-kódex rendelkezett. Az I. büntetőnovellában jelent meg a fiatalkorúakkal szemben elrendelhető próbára bocsátás lehetősége, de ez nem tudta magát kiforrni. 1909-ben Angyal Pál jogász fogalmazta meg elsőként, hogy a „régii pénzosztogató rendszerről” át kellene térni az egyéniesítő módszerre. Régen a letartóztatási intézetekből szabadultaknak pénztámogatást nyújtottak. Az 1911-ben Kassán megtartott harmadik Patronage Kongresszuson fogalmazódott meg először a tevékenység állami feladatként való ellátásának kérdése. A szocializmusban a pártfogás fejlődése több évtizednyi lemaradásba került. A korszak ideológiája nem tartott igényt az utógondozásra. A fiatalkorúakkal foglalkozó pártfogó felügyeletet 1970-ben alakították meg, az akkori szabályozás szerint ez az intézkedés a gyermekvédelem rendszerébe került. A pártfogó felügyelet 1976-tól nemcsak a fiatalok, hanem már a felnőttkorúak esetében is alkalmazhatóvá vált. Az utógondozás összefogása a bíróságok feladata lett, a megyei és a fővárosi bíróságok mellett hivatásos és társadalmi pártfogók is működtek. A fejlesztések hiánya az 1990-es évek végére ellehetetlenítette a pártfogói szervezet működését. Mind a fiatalkorúak, mind pedig a felnőttkorúak felügyeletét ellátó pártfogói szolgálatnál erős színvonalcsökkenés volt tapasztalható. A kialakult dilemmát az okozta, hogy a bíróság és az ügyészség által előírt külön magatartási szabályokat a pártfogói szolgálat speciális programok hiányában képtelen volt végrehajtani. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat reformja 2003. július 1-jén történt meg. Ekkor Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatala elnevezéssel a kormány országos illetékességű központi hivatalt hozott létre.

Kulcsszavak: pártfogó felügyelet, történeti áttekintés, a magyar pártfogás története

A patronage kialakulása

A hazai pártfogás fejlődését több történelmi tényező is nehezítette, többek között az 1848-as forradalom, az első és második világháború, valamint a szocializmus is. Már 1843-ban megfogalmazódott Deák Ferenc által egy európai színvonalú, az utógondozásról és patronázsról szóló javaslat, ám az 1848-as forradalom és szabadságharc eseményei miatt ezek a javaslatok nem tudtak gyökeret verni hazánkban.

¹ Pártfogó felügyelő, doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: hollosvolgyi@gmail.com

Ezek a kiegyezés után éledtek ismét fel. Ekkor lépett előtérbe a rabsegélyezés fogalma, de a hangsúly ebben az időszakban sem az elítéltek segítségén volt, hanem inkább hatósági ellenőrzésükön.² Budapesten 1873-ban alakult meg az első rabsegélyező egyesület, majd a századfordulóig 21 egyesület állítottak fel, amelyek koordinálását az Országos Patronage Tanács, valamint az 1909-ben megalakult Patronage-Egyesületek Országos Szövetsége végezte.³ A rabsegélyezésről a Csemegi-kódex 27. §-a rendelkezett először, amely kimondta, hogy a pénzbüntetéseket összegét az elbocsátott szegény elítéltek segélyezésére, a fiatal elítéltek számára javító-nevelő intézetek felállítására és fenntartására kell fordítani. A törvény rendelkezései tíz évig sem álltak fenn, az összeg 1887-ben a negyedére csökkent, majd 1921-ben teljesen megszűnt.⁴ A pártfogás máig használatos megnevezése Angyal Pál büntetőjogész nevéhez kapcsolódik, aki az 1909-ben megtartott második Patronage Kongresszus egyik fontos elvi kérdéséről így ír:

„A régi pénzosztogató rendszert tartjuk-e fenn, vagy áttérjünk az egyéniesítő módszerre? A rabsegélyező egyesületek konzervatív és a patronage egyesületek modern hívei a tanácskozáson belátták, hogy közös célért küzdenek, felismerték az átalakulás lehetőségét és szükségességét. „Az újítók meggyőződtek arról, hogy a rabsegélyező egyesületek a nehéz viszonyok között megtettek minden tőlük telhetőt s habár tevékenységük, mely 30 éven át abban állott, hogy a letartóztatási intézetekből szabadultaknak pénzadományt nyújtottak, nem is volt kielégítő, sőt, sokkal többet ártott, mint használt. Annyiban sok érdemet szereztek, hogy megtörték a jeget s ráirányították a társadalom figyelmét e kevésbé rokonszenves feladatra; a régi rendszer hívei viszont belátták, hogy immár rá kell lépniük a haladás útjára s nemcsak az eljárás módján kell változtatniuk, hanem ki is kell bővíteniük eddigi munkakörüket.”⁵

A ma is működő pártfogó felügyelet jogintézményének elődjét az I. büntetőnovella vezette be 1908-ban, amely már lehetővé tette a próbára bocsátást, ami „a javulékony, de veszélyeztetett”⁶ fiatalokkal szemben volt alkalmazható. Ebben az időszakban nem a segítségnyújtáson volt a hangsúly, hanem a fiatalok felügyeletén, amely szigorú szabályokhoz kötött volt. A törvény két esetben rendelkezett még a fiatalok speciális felügyeletéről, ami a javítóintézetből való kísérleti kihelyezés és a feltételes szabadon bocsátás volt. Az I. büntetőnovella rendelkezései alapján, ha a fiatallal szemben próbára bocsátást alkalmaztak, akkor a felügyeletével megbízható volt a törvényes képviselője, de amennyiben erkölcsi fejlődése úgy kívánta, rábízható volt gyermekvédő egyesületre, hivatalra vagy menhelyre is. Tehát

² NAGY 1985: 31–72.

³ NAGY 1985: 31–72.

⁴ NAGY 1985: 31–72.

⁵ DÁVID 2013: 60.

⁶ KERESZI 2002: 188.

a fentiekből jól látható, hogy a javítóintézetből való ideiglenes kihelyezés és a feltételes szabadon bocsátás esetében szigorúbb volt a kontroll. A Novella rendelkezésének végrehajtására létrejött a 27.100/1909. I. M. számú igazságügyminiszteri rendelet, amely kétféle pártfogót nevezett meg: hivatásos és társadalmi pártfogót. A társadalmi pártfogókat rendre a gyermekvédelmi egyesületek tagjai közül toborozták.⁷

„A fiataikorú terheltek egyéniségére és életviszonyaira vonatkozó adatok megszerzésében, a fiataikorú terheltek felügyeletében, elhelyezésében és gondozásában a bíróságnak pártfogók segítettek. Azokhoz a bíróságokhoz, amelyeknél erre a fiataikorú terheltek nagyobb számánál vagy egyéb oknál fogva szükség volt, a pártfogói tennivalók ellátására az igazságügyminiszter hivatásos pártfogót nevezett ki. A pártfogó tisztviselő feladatait így határozta meg a rendelet: beszerzi a környezettanulmányt; jelen van a fiataikorú terhelt ügyeinek tárgyalásánál; eljár a fiataikorú elhelyezésének, átszállításának ügyében a bírósági döntés függvényében (fogházba, állami gyermekmenhelyre stb.); ellátja a házi felügyelet alá helyezett vagy próbára bocsátott fiatalok feletti felügyeletet; felügyeli a kísérletileg kihelyezett és a feltételes szabadságra bocsátott fiataikorúak magaviseletére; ellenőrzi, hogy a kirendelt pártfogók a fiataikorúak felett a felügyeletet szabályszerűen gyakorolják-e; ha bármi módon arról értesül, hogy valamely kiskorú környezetében az erkölcsi romlás veszélyének van kitéve vagy züllésnek indult, jelenti a gyámhatóságnak; ha a pártfogására bízott fiataikorúak javító nevelőintézetben, állami gyermekmenhelyben, valamely jótékony egyesület intézetében vagy más megbízható helyen való elhelyezése volna szükséges, intézkedik ezek ügyében.”⁸

Az I. büntetőnovella 31. paragrafusában hívta életre a felügyelőbizottságot, amelyet minden javítóintézet és fiataikorúak fogháza mellett fel kellett állítani. A felügyelőbizottságnak három feladata volt:

- az erkölcsi romlásnak és züllésnek kitétt fiatalok és gyermekek ügyeinek felügyelete;
- a fogházmisszió felügyelete, ami teljes mértékben a hatóság dolga volt;
- a javító-nevelő intézetből és a fiataikorúak fogházából szabadult fiatalok utógondozása.

A felügyelőbizottság feladata volt még a próbára bocsátottak és a javítóintézetből kísérletileg kihelyezett fiatalok ügyeinek az elbírálása, illetve javaslat adása a kihelyezésre, vagy annak megtagadása, ha az elítélt erre méltatlan. A bizottság jogkörébe tartozott az is, hogy amennyiben egy fiatal a javítóintézetből való kísérleti

⁷ DÁVID 1968: 728.

⁸ DÁVID 2013: 63–64.

kihelyezése után nem megfelelően viselkedett, úgy a bizottság döntött a javítóintézetbe való visszahelyezésről is.⁹

1913-tól a fiatakorúak ügyében a fiatakorúak bírósága járt el az 1913. évi VII. törvénycikk alapján, a törvény értelmében a fiatakorúak bírója döntött arról, hogy a fiatal milyen módon nevelhető. A hatóságok a fiatakorúak felügyelő hatóságát is megkereshették a bíróságok helyett, hiszen a felügyelő hatóság gyorsabban tudott intézkedni a pártfogók által.¹⁰

Az első világháború hatására csökkent a bűncselekmények száma, emiatt a pártfogásra szorulóknak száma is visszaesett. A patronázsszervezetek és -intézmények új feladatokat kaptak, és a háború szolgálatába állították őket. A javító- és nevelőintézetek növendékei javítási és ápolási munkákat láttak el.¹¹ Bakonyi Kálmán szerint ebben az időben nem tudott megszilárdulni a próbára bocsátás intézménye, „mind a büntetőbíró, mind pedig a kirendelt pártfogó vonakodott a próbára bocsátott felügyeletével járó kötelezettség teljesítésétől”.¹² 1933-ban még megalakult Patronázs Szövetségek Magyar Egyesülete, azonban ennek lendületét a második világháború törte meg, és a visszaesők magas számát Finkey 1943-ban az utógondozás tökéletlen működésével magyarázta. „A kibocsátott elítéltekkel szemben sem az állam, sem a társadalom nem helyesen, sőt mostohán, szűkkeblűen s ki merem mondani, oktanul és könnyelműen járnak el.”¹³

A szocialista korszak

Hazánkban a szocializmus időszakában a pártfogás fejlődése eltért a nemzetközi tendenciáktól. A szocialista időszak eszméje, hogy a lakosság körében „teljes foglalkoztatottság” van, nem tartott igényt az utógondozásra. Ami a segítő munkából megmaradt, az az elítéltekkel való beszélgetés és a szabadulásra való felkészítés a börtönökben. „A kommunista ideológia alapján a kapitalista társadalmi viszonyok felszámolásának a bűnözés felszámolásához kellett volna vezetnie, e remények azonban nem váltak valóra, így e felismerés az az 1960-as években először az utógondozás, majd a pártfogó felügyelet szükségességének elismeréséhez vezetett.”¹⁴ Az 55/1960. (XII. 22.) számú kormányrendelet rendelkezett először az utógondozásról, ez a kormányrendelet a börtönből szabadultak munkába állítását taglalta, ami az akkori tanácsok feladata volt. Később a Magyar Köztársaság Büntető törvénykönyve már szabályozta a pártfogó felügyeletet, az I. büntetőnovella által bevezetett három esetet ez a törvény már bővítette a javító-nevelő munka és a felfüggesztett szabadságvesztés esetén elrendelt pártfogó felügyelet eseteivel kapcsolatban.

⁹ FINKEY 1943.

¹⁰ ALFÖLDY 1943.

¹¹ FINKEY 1915.

¹² BAKONYI 1913: 390–392.

¹³ DÁVID 2013: 67.

¹⁴ DÁVID 2013: 67.

Dávid Ferenc 1968-ban megjelent értékelő írásában az akkor hatéves jogintézményt nem tartotta sikeresnek. Értékelésében kitért arra, hogy fiataloknál a pártfogó felügyelet olyan családok esetében volt sikeresnek mondható, ahol a fiatalok bűnelkövető jó családi viszonyok között élt. Dávid írásában kihangsúlyozta azt, hogy a pártfogás azért sikertelen még, mert rövid ideig tart. A jogalkotónak azt a de lege ferenda javaslatot fogalmazta meg, hogy a néhány hónapnyi felügyelet minimális időtartama 1 év legyen. Tanulmányában javasolta még, hogy a jogalkotó kötelező jelleggel rendelje el a börtönből szabadultak pártfogó felügyeletét.¹⁵ A fiatalok bűnelkövetőkkel foglalkozó pártfogó felügyelői szolgálat megalapítására 1970-ben került sor, ekkor ezt a szolgálatot a gyermekvédelem rendszerébe integrálták a 131/1970. (M.K.15.) MM utasítással. „Az utasítás a korábban a Btk.-ban szabályozott pártfogó felügyelet ellátására hivatásos pártfogó szervezetet állított fel a társadalmi pártfogók munkája mellé. Megyénként a pedagógus képzésű pártfogók számát három-hat, a fővárosban nyolc-tizenkettő főben állapította meg. Irányításuk, továbbképzésük biztosítása a megyei-fővárosi gyermek- és ifjúságvédő intézet igazgatójának feladata lett.”¹⁶

Az 1975. évi 20. törvényerejű rendelet az utógondozás feladatát a bíróságok hatáskörébe utalta és létrehozta a felnőttkorúak pártfogói hálózatát is. E rendelet értelmében az utógondozás tágabb kategória, amely magában foglalta a pártfogó felügyeletet is. 1976-ban a pártfogó felügyelet a büntetőjogban mind a fiatalok, mind pedig a felnőttek esetében alkalmazható lett.

Az 1975. évi 20. törvényerejű rendelet hatálybalépése után a pártfogó felügyelet sikereket ért el, és 1978-ban a pártfogó felügyelet leválasztásra került az utógondozásról. Az 1978-as törvény a Büntető törvénykönyvről a pártfogó felügyeletet az intézkedések közé sorolta, megszilárdítva a ma is működő pártfogó felügyelet alapjait. Az 1978-as Btk. a bíróságokra bízta a felnőttkorúak esetében azt, hogy próbára bocsátás, felfüggesztett szabadságvesztés, vagy feltételes szabadságra bocsátás esetén elrendel-e pártfogó felügyeletet. Fiatalok esetében a fenti felsorolt három eset kiegészült a javítóintézetből való ideiglenes elbocsátással, és a bíróság mérlegelés nélkül kötelezően elrendelte a fiatalok pártfogó felügyeletét. Az 1979-es évi 11. törvényerejű rendelet 93. §-a elrendelte, hogy a Btk.-ban foglalt eseteken kívül a bíróság pártfogás alá helyezheti azt az elítéltet, aki büntetését kitöltötte és akit szigorított őrizetből véglegesen elbocsátottak, amennyiben a társadalomba való reintegráció sikeressége érdekében pártfogói kontrollra és irányításra van szükség. A pártfogó felügyelet alatt álló személy a jogszabály szerint köteles volt a pártfogó felügyelővel együttműködni, a számára kötelező magatartási szabályokat betartani és a pártfogó felügyelő számára a szükséges felvilágosítást megadni. A pártfogoltak számára előírt általános és külön magatartási szabályok tilalmakat és kötelezettségeket írnak elő. A külön magatartási szabályokat a bíró írhatja elő az ítéletben, amely lehet nyilvános

¹⁵ DÁVID 1968: 725–732.

¹⁶ DÁVID 2013: 69.

helyek látogatásának tilalma, nyilvános helyen való szeszes ital fogyasztásának tilalma, meghatározott személyekkel való kapcsolattartás tilalma stb. A pártfogó felügyelet célját a Büntetés-végrehajtási törvény határozta meg a következőkben: „[A]z elkövető ellenőrzésével és irányításával annak megakadályozása, hogy ismételten bűncselekményt kövessen el, segítségnyújtás a társadalomba való beilleszkedéshez és a szociális feltételek megteremtéséhez.”¹⁷ Ebben az időszakban a pártfogó felügyeletet a bíróságok hajtották végre, de a végrehajtásban közreműködött a rendőrség is, aki a speciális magatartási szabályok (nyilvános italmérő helyen történő tartózkodás korlátozása, bizonyos rendezvények látogatása stb.) betartását ellenőrizte. A pártfogó felügyelet végrehajtására a megyei és fővárosi bíróságokon büntetés-végrehajtási csoportok jöttek létre, ahol hivatásos pártfogók dolgoztak, akik irányították és szervezték a társadalmi pártfogók munkáját is. A hivatásos pártfogók ellenőrizték azt, hogy a pártfogolt betartja-e a számára a bíróság által előírt szabályokat, munkahelyén és lakhelyén ellenőrizte a pártfogoltat. A társadalmi pártfogók, akiket a hivatásos pártfogók jelöltek ki, voltak hivatottak segíteni a hivatásos pártfogók munkáját. Az 1980-as évekig a pártfogó felügyelet eredményesen tudott működni, az elkövetőket könnyen vissza tudta integrálni a társadalomba. A fiatalkorúak pártfogó felügyeletét a gyámhatóság látta el, az erre kijelölt hivatásos és társadalmi pártfogók közreműködésével. A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének a végrehajtásáról a 6/1980. (VI. 24.) OM rendelet rendelkezett.

A pártfogó felügyelet az 1978-as Büntető törvénykönyv rendelkezései alapján tudott teljesen megszilárdulni Magyarországon, aminek hatására már nemcsak az elrendelő határozatban szereplő magatartási szabályokat kellett a pártfogoltaknak betartani, hanem a Büntetés-végrehajtási törvény 96. §-ában meghatározott magatartási szabályokat is, amelyek a következők voltak:

„A pártfogolt köteles:

- a) pártfogó felügyeletet elrendelő határozat jogerőre emelkedése, illetve a szabadságvesztésből szabadulása után a jogszabályban meghatározott időben az állandó lakóhelye szerint illetékes rendőrkapitányságon és a hivatásos pártfogónál jelentkezni;
- b) ha munkaképes — a jogszabályban meghatározott kivétellel, a lehetőségekhez képest — munkaviszonyba állni, vagy egyéb kereső foglalkozást folytatni;
- c) a munkahelyének és a lakóhelyének megváltoztatására irányuló szándékát a hivatásos pártfogónak előzetesen bejelenteni;
- d) a hivatásos pártfogónak a magatartási szabályok megtartására és ellenőrzésére vonatkozó rendelkezéseit teljesíteni;
- e) a jogszabályban vagy a bíróság határozatában előírt egyéb kötelezettséget megtartani;

¹⁷ 1979. évi 11. törvényerejű rendelet.

f) a pártfogó felügyelet tartama alatt a pártfogó felügyeletet elrendelő határozatot magánál tartani, és ha a rendőrség igazoltatja, a határozatot a személyazonosító igazolvánnyal együtt bemutatni.”¹⁸

1. táblázat: A pártfogó felügyelet elrendelése/megállapítása lehetséges és kötelező eseteinek változása az 1978-as Btk.-ban

A pártfogó felügyelet elrendelésének lehetséges és kötelező (félkövérrel kiemelve) esetei		
	általános szabályok	fiatalkorúakra vonatkozó eltérések
1979. július 1-jétől	<ul style="list-style-type: none"> • feltételes szabadságra bocsátás • próbára bocsátás • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése • szabadságvesztés kitöltése után • szigorított őrizetből való végleges elbocsátás • szigorított őrizetből történő ideiglenes elbocsátás 	1979. július 1-jétől <ul style="list-style-type: none"> • feltételes szabadságra bocsátás • próbára bocsátás • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése • javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás
1985. január 1-jétől	<ul style="list-style-type: none"> • feltételes szabadságra bocsátás • próbára bocsátás • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése • szabadságvesztés kitöltése után • szigorított őrizetből való végleges elbocsátás • szigorított őrizetből történő ideiglenes elbocsátás • próbára bocsátás visszaeső esetén 	
1989. december 29-től	<ul style="list-style-type: none"> • feltételes szabadságra bocsátás • próbára bocsátás • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése • szabadságvesztés kitöltése után • próbára bocsátás visszaeső esetén 	
1993. április 15.	<ul style="list-style-type: none"> • feltételes szabadságra bocsátás • próbára bocsátás • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése • szabadságvesztés kitöltése után • próbára bocsátás visszaeső esetén 	
1993. május 15.	<ul style="list-style-type: none"> • feltételes szabadságra bocsátás • próbára bocsátás • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése • szabadságvesztés kitöltése után • próbára bocsátás visszaeső esetén • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése visszaeső esetén 	

¹⁸ 1978. évi IV. törvény.

A pártfogó felügyelet elrendelésének lehetséges és kötelező (félkövérrel kiemelve) esetei		
általános szabályok	fiatalkorúakra vonatkozó eltérések	
1999. március 1-től	<ul style="list-style-type: none"> • feltételes szabadságra bocsátás • próbára bocsátás • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése • szabadságvesztés kitöltése után • próbára bocsátás visszaeső esetén • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése visszaeső esetén • vádemelés elhalasztása 	
2002. április 1-jétől	<ul style="list-style-type: none"> • feltételes szabadságra bocsátás • próbára bocsátás • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése • próbára bocsátás visszaeső esetén • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése visszaeső esetén • vádemelés elhalasztása 	
2009. augusztus 9-től	<ul style="list-style-type: none"> • feltételes szabadságra bocsátás • próbára bocsátás • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése • vádemelés elhalasztása • próbára bocsátás visszaeső esetén • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése visszaeső esetén • feltételes szabadságra bocsátás visszaeső esetén 	1995. szeptember 1-jétől <ul style="list-style-type: none"> • feltételes szabadságra bocsátás • próbára bocsátás • szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése • javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás • vádemelés elhalasztása

Forrás: DÁVID 2013: 78–79.

Válság az 1990-es évek végére

A folyamatos fejlesztések és a társadalmi változásokra való reagálás hiánya komoly válságba sodorta a magyar pártfogó felügyeletet, ami erős színvonalcsökkenést eredményezett, és ellehetlenítette mind a fiatalkorúak, mind pedig a felnőttkorúak pártfogó felügyeletét.¹⁹

Kerecsi Klára szerint „az intézményes segítségnyújtás tárgyi körülményének hiánya ellehetleníti a pártfogó felügyeletet, s a tevékenység punitatív vonása felerősödik”.²⁰

Az 1990-es évek elejére a bíróságok nem írtak elő pártfogó felügyeletet, mert nem látták értelmét, az eszköztelenségre hivatkozva. Az általános és külön magatartási szabályok betartatásának nehézségeiről több szerző is ír, ezzel egy időben az intézkedés komolytalanságát is megfogalmazzák a témával foglalkozó szakemberek.

¹⁹ DÁVID 2013.

²⁰ KERECZI 1990: 57.

2002-ben Kerezi Klára a hazai pártfogás átalakítása című tanulmányában azt a kritikát fogalmazta meg, hogy a jogalkotó úgy emelte be a szabadságelvonással járó szankciókat, hogy elmulasztotta megteremteni a működéshez szükséges feltételeket. A pártfogó felügyelet végrehajtásában ez azt jelenti, hogy a pártfogókra hárította a reintegráció feltételeinek megkeresését, amit a pártfogók nem tudtak megteremteni.²¹

„A fiatalkorúak pártfogó felügyelete nem tudta feloldani azt az ellentétet, amit az ifjúságvédelemben való beágyazottsága és a büntetés-végrehajtási funkciók együttes jelenléte teremtett. [...] A fiatalkorúak pártfogó rendszerének működése nem integrálódott kellően a bírósági és büntetés-végrehajtási rendszer működésébe. Az információáramlás kívánivalókat hagyott maga után, az ítélkezés nem épített a pártfogói tudásra, a pártfogói rendszer érdeklődési köréből hiányzott a pártfogás szempontjából potenciálisan legintenzívebb szakasz: a vádemelési, a bírói szakasz, a tárgyalás. E folyamat váltotta ki a pártfogói rendszer végrehajtó szervezetté degradálódását, mely azt tartotta feladatának, hogy teljesítse a bírósági vagy a büntetés-végrehajtási előírásokat.”²²

A magyar pártfogás reformja

Hatvani Erzsébet a 2006-ban megjelent *Reform közben*²³ című írásában a magyar pártfogás reformját három szakaszra bontja. Az első szakaszt előkészítő szakaszként írja le, amely Gönczöl Katalin és Kerezi Klára kutatásainak eredményeit integrálta a pártfogói munka megújításába. A második szakaszban született meg a 1183/2002 (X. 31.) kormányhatározat, amely az igazságügyi minisztert felhívta arra, hogy nyújtson be az Országgyűlés részére egy jogszabálytervezetet a pártfogó felügyelői szakszolgálatról.

„A kormányhatározat melléklete megfogalmazta azt, hogy a hatékony működés érdekében egy szervezetbe kell integrálni a fiatalokkal és felnőttekkel foglalkozó pártfogó felügyelőket és létre kell hozni az Igazságügyi Miniszter irányítása alatt a Pártfogó Felügyelői Szolgálatot és annak országos és megyei hivatalait.”²⁴

A harmadik szakaszt Hatvani a személyi és infrastrukturális háttér további bővítésében látta.

„A 2003. évi XIV. törvény módosításai alapozták meg a reformot. A bíróságok szervezetéről és igazgatásról szóló 1997. évi LXVI. törvény 94. §-ának módosításával kiemelte a felnőtt korúak pártfogóit a megyei (fővárosi) bíróságok büntetés-

²¹ KEREZI 2002: 188–189.

²² DÁVID 2013: 91.

²³ HATVANI 2006: 713.

²⁴ DÁVID 2013: 93.

végrehajtási csoportjaiból, valamint a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvénymódosításával a fiatalkorúak pártfogóit választotta le a megyei (fővárosi) közigazgatási hivatalok szervezetéről.”²⁵

A 2003. évi XIV. törvény megszüntette a hivatásos és társadalmi pártfogói elnevezést és egységesen bevezette a pártfogó felügyelő elnevezést.

A Kormány 2003. július 1. napjával megalakította az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatalát, amelyet az igazságügyminiszter irányított és felügyelt.

A Hivatal elnevezése feladatbővülés és a kormányrendelet módosítása miatt Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat Országos Hivatalára változott, majd 2006. január 1. napjával, szintén a feladatok változása miatt, Igazságügyi Hivatalra változott, amely 2011. január 1-jén szűnt meg. Ekkor kezdtek meg működésüket a fővárosi és megyei kormányhivatalok. Az Igazságügyi Hivatal szervezeti egységei a kormányhivatalokba integrálódtak.

A magyar pártfogás napjainkban

„A pártfogó felügyelői tevékenységet – a büntetés-végrehajtással összefüggő pártfogó felügyelői feladatok kivételével – a fővárosi és vármegyei kormányhivatalok látják el. A pártfogó felügyelői tevékenység szakmai irányításáért az igazságügyi miniszter felelős, a szakmai irányító jogköröket a parlamenti államtitkár gyakorolja.”²⁶ A hatályos Büntető törvénykönyv szerint a pártfogó felügyelet a szankciók rendszerében egy intézkedésfajta, amely járulékos jellegű intézkedés, ugyanis büntetés vagy intézkedés mellett lehet alkalmazni, önmagában nem alkalmazható. Pártfogó felügyelet rendelhető el a feltételes ügyészi felfüggesztés tartamára, a feltételes szabadság tartamára, a próbára bocsátás próbaidejére, a jóvátételi munka előírása mellett, a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére, ha annak eredményes elteltéhez az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges. A büntető igazságszolgáltatás rendszerében a pártfogó felügyelők napi munkája megjelenik a büntetőeljárásban és a végrehajtásban is, ezzel csökkentve a bűnismétlés veszélyét. A pártfogó felügyelet célja, hogy a bűnelkövetőt segítse a társadalomba való visszailleszkedésben. A pártfogó felügyelettel megerősített büntetőeljárásban előtérbe kerülnek az alternatív szankciók (próbára bocsátás, felfüggesztett szabadságvesztés, javítóintézeti nevelésből történő ideiglenes elbocsátás), amelyek próbálnak enyhíteni a börtönök zsúfoltságán.

A pártfogó felügyelők készítik el a fiatalkorúak ellen zajló büntetőeljárásban és a megelőző pártfogás elrendeléséhez a környezettanulmányt, amely tartalmazza

²⁵ DÁVID 2013: 93–94

²⁶ A Pártfogó Felügyelői Szolgálat bemutatása.

a fiatalok bűnmegelőzési szempontú kockázatértékelését. A pártfogó felügyelők az ügyész vagy bíró felkérésére „kvázi” szakértőként is közreműködnek a büntető-eljárásban a pártfogó felügyelői vélemény elkészítésével. A pártfogó felügyelői vélemény a környezettanulmányon túlmutat, és értékeli az elkövetői magatartás személyes vonatkozásait, prognosztizálja az újabb elkövetés esélyét. 2015-től lehetőség van arra, hogy a gyámhatóságok elrendeljenek megelőző pártfogást, amely a pártfogó felügyelők és a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek szaktudására épülő gyermekvédelmi intézkedés, amely kizárólag védelembevétel egyidejű elrendelése mellett rendelhető el, és amelynek végrehajtása párhuzamos gondozást igényel a pártfogó felügyelő és a gyermekjóléti szolgálat eszményes részéről.

A pártfogó felügyelők hajtják végre a közérdekű munkabüntetést is, amely a Büntető törvénykönyvben alkalmazott önálló büntetési nemek egyike. A pártfogó felügyelő megszervezi és felügyeli az elítélt ingyenes munkavégzését, ezzel segítve a jóvátételt a társadalom felé.²⁷

„A pártfogó felügyelők kiemelt helyreállító igazságszolgáltatási feladata a büntető, illetve szabálysértési ügyekben alkalmazott közvetítői eljárások lefolytatása, ugyanakkor a pártfogó felügyelők egyéb tevékenységeik során is elősegítik a megsérült közösségi kapcsolatok helyreállítását, az elkövetők felelősségvállalását, és az áldozatok szükségleteinek érvényesítését.”²⁸

Napjainkban is veszélyben van ez a szakma, amely a reformok ellenére még mindig nem tud megfelelően működni és minden funkcióját ellátni. Ez a szakma is előregezőnek számít, hiszen a fiatalok nem gyakran választják ezt a segítő hivatást, vagy aki mégis a pártfogást választja, nem sokáig marad a rendszerben. A pártfogó felügyelőkre nagyon sok adminisztratív munka is hárul, ami háttérbe szorítja a tényleges segítő tevékenységet, hiszen az elektronikus ügyintézés megnyújtja az egyes ügyek feldolgozási határidejét (szkennelés, aláírómappákba való elhelyezés, bíróságok részére ÁNYK rendszeren történő irattovábbítás, ami nyújtja a munkafolyamatokat). Problémaként látom 2023-ban is, hogy a külön magatartási szabályokat képzettség és szakemberek hiányában még mindig nem tudják a pártfogók végrehajtani, így azt ritkán rendelik el a bíróságok. Jelenleg két közösségi foglalkoztató működik az országban, ahol szakemberek és trénerok speciális magatartás-korrektív tréningeket vagy szociális készségfejlesztési foglalkozásokat tudnak tartani azoknak, akiknek ezt a bíróság vagy ügyészség előírta. A pártfogó felügyelők az eltelt évtizedekben – a fent leírtak szerint – egyre bővülő feladatkörben látják el munkájukat, a büntetőeljárás teljes folyamatában jelen vannak, sok esetben „kvázi” szakértői tevékenységet is végeznek (környezettanulmány, pártfogó felügyelői vélemény), amit a bíróság a hatályos Büntető törvénykönyv szerint mint bizonyítékot

²⁷ HOLLÓSVÖLGYI 2022: 48–49.

²⁸ CZENCZER–HOLLÓSVÖLGYI 2022: 118.

vesz figyelembe a fiatalok ellen zajló büntetőeljárásban. A szakmai elvárás jelentős, és a pártfogói feladatok professzionális végrehajtása igényként van jelen. Közben a pártfogók nincsenek megfelelően anyagilag ellentételezve, és emiatt is feszült a napi munkavégzés, illetve hagyják el a fiatalok a szakterületet és helyezkednek el a versenyszférában.

Összefoglalás

Láthatjuk, hogy a magyar pártfogás gyökerei a 18. század végéig nyúlnak vissza. Már ekkor megfogalmazódott a magyar börtönök emberibbé tétele. A rabsegélyezésről először a Csemegi-kódex rendelkezett. Az I. büntetőnovellában jelent meg a fiatalokkal szemben elrendelhető próbára bocsátás lehetősége, de ez nem tudott kiteljesedni. 1909-ben Angyal Pál jogász fogalmazta meg elsőként, hogy a „régipénzosztogató rendszerről” át kellene térni az egyéniesítő módszerre. Az 1911-ben Kassán megtartott harmadik Patronage Kongresszuson fogalmazódott meg először a tevékenység állami feladatként való ellátásának kérdése. A szocializmusban a pártfogás fejlődése több évtizednyi lemaradásba került. A korszak ideológiája nem tartott igényt az utógondozásra. A fiatalokkal foglalkozó pártfogó felügyelet megalakítása 1970-ben történt, az akkori szabályozás szerint ez az intézkedés a gyermekvédelem rendszerébe került. A pártfogó felügyelet 1976-tól nemcsak a fiatalok, hanem már a felnőttkorúak esetében is alkalmazhatóvá vált. Az utógondozás összefogása a bíróságok feladata lett, a megyei és a fővárosi bíróságok mellett hivatásos és társadalmi pártfogók is működtek. A fejlesztések hiánya az 1990-es évek végére ellehetetlenítette a pártfogói szervezet működését. Mind a fiatalok, mind pedig a felnőttek felügyeletét ellátó pártfogói szolgálatnál erős színvonalcsökkenés volt tapasztalható. A kialakult dilemmát az okozta, hogy a bíróság és az ügyészség által előírt külön magatartási szabályokat a pártfogói szolgálat speciális programok hiányában képtelen volt végrehajtani. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat reformja 2003. július 1-jén történt meg. Ekkor Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatala elnevezéssel a kormány országos illetékességű központi hivatalt hozott létre, amely 2011-ig Igazságügyi Hivatal megnevezéssel működött. Az Igazságügyi Hivatal a pártfogói feladatok mellett 2004-től befogadta külön-külön szakterületként a jogi segítségnyújtás és az áldozatsegítés feladatait. 2011-ben a pártfogó felügyelői szolgálatok beépültek a kormányhivatalokba. Napjainkban is ez a struktúra működik a fővárosi és vármegyei kormányhivatalokban, a pártfogó felügyelői szolgálat a hatósági főosztályokba és a gyámügyi és igazságügyi főosztályokba integrálódott.

2015-től a szabadságvesztés végrehajtásához kapcsolódva a büntetés-végrehajtás rendszerébe ágyazva, a BVOP irányításával az úgynevezett büntetés-végrehajtási (bv.) pártfogók látják el a szabadulásra való felkészítést az intézményeken belül, a feltételes szabadságra bocsátás mellett elrendelt pártfogó felügyeletet, az önkén-

tesen igénybe vehető utógondozást. A felsorolt feladatokhoz kötődően készítenek környezettanulmányt, pártfogó felügyelői véleményt. A központi irányítás alá besorolt, de a közvetlenül a bv. intézményekben dolgozó bv. pártfogó felügyelők számos előkészítő és ellenőrzési feladatot is kaptak a reintegrációs őrizetbe és a társadalmi kötődés programhoz kapcsolódóan.

IRODALOMJEGYZÉK

- ALFÖLDY Dezső (1943): Bírótság és patronázs. *Magyar Jogi Szemle*, 24(7), 205.
- A Pártfogó Felügyelői Szolgálat bemutatása Online: <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/partfogo-felugyeloi-szolgalat>
- BAKONYI Kálmán (1913): A próbárabocsátás. *Bűnügyi Szemle*, 1(8), 390–392.
- CZENCZER Orsolya – HOLLÓSVÖLGYI Máté (2022): Gondolatok a magyar helyreállító igazság-szolgáltatásban rejlő lehetőségekről. *Magyar Rendészet*, 22(3), 117–129. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2022.3.7>
- DÁVID Ferenc (1968): A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. *Magyar Jog*, 1968(12), 725–732.
- DÁVID Lilla (2013): *A hazai pártfogó felügyelet intézkedésének szerepe a fiatalkorúak bűnelkövetésének megelőzésében*. PhD-disszertáció. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar Doktori Iskola.
- FINKEY Ferenc (1915): Patronázs a háború alatt és a háború után. *Bűnügyi Szemle*, 3(9), 385–397.
- FINKEY Ferenc (1943): Patronázs-munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Bizottsága. *Magyar Jogi Szemle*, 24(1), 1–16.
- HATVANI Erzsébet (2006): Reform közben. *Kriminológiai Közlemények* 62. Budapest: Magyar Kriminológiai Társaság, 7–13.
- HOLLÓSVÖLGYI Máté (2022): Lácacséke a magyar Chicago? Avagy a média felelőssége a kriminálstatisztikák közzétételében és értelmezésében. Esettanulmány egy pártfogó felügyelő szemével. *Magyar Rendészet*, 22(4), 47–56. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2022.4.3>
- KEREZSI Klára (1990): A pártfogás dilemmája: kontroll vagy segítő kapcsolat? *Esély*, 2(5), 53–65.
- KEREZSI Klára (2002): A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. *Belügyi Szemle*, 50(2–3), 185–201.
- NAGY Ferenc (1985): Az utógondozás – a pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In *Utógondozás. Pártfogó Felügyelet*. Budapest: Igazságügyi Minisztérium Tudományos és Tájékoztatási Főosztálya, 31–72.

Jogi források

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről

ABSTRACT

The History of Hungarian Patronage

Máté HOLLÓSVÖLGYI

The history of Hungarian patronage dates back to the end of the 18th century. The idea of humanizing Hungarian prisons was already the subject of discussion at that time. The Csemegi Code was the first to make provision for prisoner aid. In the First Penal Novella, the possibility of probation for juveniles was introduced, but it did not take off. In 1909, Pál Angyal was the first lawyer to argue for a change from the "old system of handing out money" to the individualisation method. In the old days, those released from detention centres were given a cash allowance. It was at the Third Patronage Congress, held in 1911 in Kassa, that the question of making this issue a state responsibility was first raised. Under socialism, the development of patronage lagged behind for several decades. Patronage for juveniles was established in 1970 and, according to the legislation of the time, it was incorporated into the system of child protection. From 1976 onwards, probation supervision became applicable not only to young people but also to adults. The courts were responsible for coordinating aftercare, and professional and social probation officers operated in addition to the county and metropolitan courts. The lack of development made it impossible for the probation service to function by the end of the 1990s. There was a sharp decline in the quality of both the juvenile and adult probation services. This dilemma was caused by the inability of the probation service to implement the specific rules of conduct imposed by the courts and the prosecution service, in the absence of specific programmes. The reform of Probation Service was carried out on 1 July 2003. At that time, the Government created a central office with national jurisdiction, the National Office of the Probation Service of the Ministry of Justice.

Keywords: *probation service, historical overview, history of Hungarian probation*